

Муносабат

ЖАРАЁН

ЯНГИ

ЎЗБЕКИСТОН

ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ: МАБЛАҒЛАР МАҚСАДЛИ ЙЎНАЛТИРИЛАДИ

Қобил ТУРСУНОВ,
Олий Мажлис Сенатининг
Бюджет ва иқтисодий
масалалар қўмитаси
раиси ўринбосари

“Ўзбекистон — 2030” стратегиясига мувофиқ, макроиқтисодий ва фискал барқарорлиқни таъминлаш, шунингдек, давлат қарзи ошишининг олдини олиш мақсадида қонун билан консолидациялашган бюджет тақчиллиги ялпи ички маҳсулотга нисбатан 3 фоиз миқдориди белгиланди.

Қонунда харажатлар мақсадлилиги ва самарадорлигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилган. Бюджет интизоми-ни таъминлаш ҳамда бюджет тақчиллиги чекланган миқдорининг ошиб кетишига олиб келиши мумкин бўлган давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари ҳисобидан қўшимча харажатлар фақат қўшимча даромад манбаи мавжуд бўлганда ёки бошқа харажатларни қисқартириш ҳисобига амалга оширилиши назарда тутилган.

2025 йил учун давлат кафолати остида ташқи қарзларни жалб қилиш бўйича йиллик

Ўтган йилнинг 24 декабридан бошлаб “2025 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги қонун кучга кирди. Мазкур қонун Президентимизнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари ййгилишларида парламент ва ижро ҳокимияти вакиллари олдига қўйган ҳамда амалга оширилаётган ислохотлар давомийлигини таъминлашга қаратилган устувор вазифалар ижросига қаратилгани билан муҳим ҳисобланади.

имзоладиган янги битимларнинг чекланган ҳажми 5,5 миллиард доллар, шундан давлат бюджетини қўллаб-қувватлаш, шу жумладан, бюджет тақчиллигини молиялаштириш учун 3 миллиард доллар, инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш учун 2,5 миллиард доллар миқдориди белгиланди.

Давлат қарзи портфелини диверсификация қилиш ҳамда валюта хатарларини камайитириш мақсадида 2025 йил учун Ўзбекистон Республикаси номидан чиқариладиган давлат қимматли қоғозларининг чекланган соф ҳажми 30 триллион сўм миқдориди бўлиши қайд этилди.

Давлат томонидан қабул қилинадиган мажбуриятлар (сотиб олиш ёки тўлаб бериш) ва тасдиқ хатлари берилиши талаб қилинадиган барча давлат-хусусий шериклик тамойиллари асосидаги имзоладиган янги лойиҳалар қий-матининг юқори чегараси эса 6,5 миллиард долларни ташкил этади.

Ўзбекистон Республикаси консолидациялашган бюджетининг 2025 йилги даромадлари 431 триллион сўм ва харажатлари 480,5 триллион сўм, тақчиллиги 49,5 триллион сўмга прогноз қилинмоқда.

Ушбу мақсадларга эришиш борасида бюджет барқарорлигини таъминлашда солиқ ва бюджет сиёсатининг ўрта муддатга мўлжалланган асосий йўналишлари сифатида қуйидагилар кўрсатилган:

— “яширин” иқтисодиётни қисқартириш орқали даромадлар базасини кенгайтириш;

— барча тадбиркорлар учун тенг имкониятлар яратиш ҳамда солиқ тизимини рақамлаштириш ва соддалаштириш;

— солиқ, божхона ва бюджет сиёсатини босқичма-босқич Жаҳон савдо ташкилотининг талабларига уйғунлаштириш;

— ўрта муддатда асосий солиқ ставкаларини ўзгартирмасдан сақлаб қолиш;

— бюджетни шакллантиришда “натижага йўналтирилган бюджет” тизимини босқичма-босқич тўлақонли жорий этиш;

— инсон капиталига харажатларнинг устуворлигини, ижтимоий ҳимояга ажратилаётган маблағларнинг манзиллилигини кучайтириш ва самарадорлигини таъминлаш;

— бюджет очиклигини таъминлаш ҳамда бюджетни шакллантиришда фуқаролар иштирокини янада ошириш;

Президентимиз саъй-ҳаракати ва қўллаб-қувватлови билан мамлакатимизда Барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш бўйича дадил қадамлар қўйилмоқда. Парламентлараро алоқалар кучайиб, минтақа ва глобал миқёсдаги тадбирлар, форумлар ўтказилмоқда, муҳим ташаббуслар илгари сурилмоқда.

— давлат бюджетиди Миллий барқарор ривожланиш мақсадлари бажарилишига қаратилган тадбирларни акс эттириш, шунингдек, “яшил бюджетлаштириш” тамойилларини босқичма-босқич татбиқ этиш белгилаб олинган.

2025 йилги давлат бюджети даромадлари 308,5 триллион сўм ёки ялпи ички маҳсулотга нисбатан 18,9 фоиз миқдориди, давлат мақсадли жамғармаларининг даромадлари 66,4 триллион сўм ҳамда Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт жамғармасининг даромадлари 22,2 триллион сўм прогноз қилиниб, уларнинг харажатлари тегишлича 62,8

харажатлар 84 триллион сўмни, соғлиқни сақлаш соҳасига эса 41,3 триллион сўмни ёки бюджет харажатларининг 36,4 фоизини ташкил этади. Шу каби соғлиқни сақлаш, маданият, спорт соҳаларига ҳам ажратилаётган маблағлар салмоғи ошяпти.

“Камбағалликдан фаровонлик сари” дастури доирасида 15 та туман ва шаҳарни комплекс ривожлантириш дастурларига 1 триллион сўм, ҳудудларни ривожлантиришда муҳим “драйвер” лойиҳалар учун зарур инфраструктурани яратиш мақсадларига 800 миллиард сўм, оғир аҳволдаги 1000 та маҳалла инфраструктурасини яхшилашга 1,4 триллион сўм ажратилади. Бу эса миллионлаб одамлар ишли бўлиши, демакки, муносиб ҳаёт кечириши учун қулай шарт-шароит яратилишини аналтади.

Президентимиз саъй-ҳаракати ва қўллаб-қувватлови билан мамлакатимизда Барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш бўйича дадил қадамлар қўйилмоқда. Парламентлараро алоқалар кучайиб, минтақа ва глобал

триллион сўм ва 20,3 триллион сўм этиб тасдиқланди.

Жорий йил учун Давлат бюджети харажатлари 344,8 триллион сўм миқдориди белгиланмоқда.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, “Ўзбекистон — ижтимоий давлат” деган конституциявий тамойилга мос равишда ижтимоий ёндашув устуворлиги сақлаб қолинган. Харажатларнинг 52 фоизи ёки 177,7 триллион сўми ижтимоий соҳага йўналтирилаётгани бунинг тасдиғидир. Бунда таълимга йўналтирилаётган

Инсон қадри учун

Ботирали ШОДИЕВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси Инновацион
ривожланиш ва ахборот
технологиялари масалалари
қўмитаси аъзоси

Бошланиши 1-бетда

2024 йил мамлакатимиз тарихида муҳим саналари билан алоҳида ўрин тутади. Хусусан, ўтган йилда навбатдаги парламент сайлови янгиланган Конституциямизга мувофиқ ўтказилган, шаклан ва моҳиятдан тамомилан янги мазмун касб этган илк сайлов сифатида ёдизмида қолди. Аралаш сайлов тизими асосида шакллантирилган янги парламент палаталари бутунги кунда, юқорида айтиб ўтганимиздек, шиддатли замонга муносиб тарзда ўз фаолиятини жадал амалга оширишга киришди. Айниқса, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатнинг сайловдан кейинги биринчи, депутатларнинг Бош вазир лавозимига номзодни қўриб чиқиш ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг яқин ва узоқ истиқболга мўлжалланган харажатлар дастури муҳокамасига бағишланган мажлисларида давлатимиз раҳбари илгари сурган устувор вазифалар, халқчил таклиф, ташаббуслар парламентнинг ҳар бир аъзоси фаолиятида дастуруламал бўлмоқда, десак янглишмаймиз.

Қуйи палатанинг биринчи ййгилишида Президентимиз 37 миллиондан ортиқ аҳолига эга Ўзбекистондек катта давлат парламенти аъзоси бўлиш улкан шараф эканини таъкидлаган эди. Дарҳақиқат, сайловчилар ишончини қозониб, халқ вакиллари сафидан ўрин олиш чинакам шараф. Унга муносиб бўлмоқ осон эмаслигини, халқпарварлик, жонкуярлик, уйғоқ вийдон билан яшаш эканини юракдан ўтказиб, ҳис қилиб турибмиз.

Бугун депутатга конституциявий тамойиллар доирасида мамлакат истиқболига,

ХАЛҚҚА САДОҚАТ БИЛАН ХИЗМАТ ҚИЛИШ ДАВРИ

халқ манфаатларига хизмат қиладиган қонунларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш, уларнинг ижроси устидан назорат-таҳлил ва жамоатчилик назорати тадбирларида иштирок этуви шох сифатида қараш камлик қиладди. У давлатимиз раҳбари таъриф этганидек, халқ хизматчиси, барчага ўрнак бўладиган, сиёсий билими ва онги юксак, ўз Ватанини чин дилдан севадиган инсондир. Давлат ҳам, жамият ҳам тинчлик, меҳр-оқибат, ҳамжихатлик муҳитини сақлашда, ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда, тобора мураккаб тус олаётган халқаро майдонда Ўзбекистоннинг ўрни ва мавқени мустаҳкамлашда депутатларга таяниши мутлақ ҳақиқат.

Аёнки, депутатларнинг эл-юрт манфаатларини ҳимоя қилиши, аввало, уларнинг қонун ижодкорлиги фаолиятида намоён бўлади. Тўғридан тўғри ишлайдиган, анёқ ижро механизмларида эга, жамиятда мавжуд ўткир муаммолар ечимига, халқимизнинг огирини енгил қилишга қаратилган қонунларнинг улушини кўпайтириш эса бутун долзарб вазифалардан бўлиб қолмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг биз, депутатларга қарата “**Ҳар бир масалага ёндашувда, қонунлар ишлаб чиқишда узоқ-яқин туманлардаги инсонларни кўз олдиндаги келтириб, фақат бугунни эмас, келажак авлодларни ҳам ўйлаб иш тутсангиз, элимиз сиздан рози бўлади**”,

дея урғу бериб ўтгани бежиз эмас. Мамлакатимиз иқтисодиётида, ижтимоий ҳаётда, маънавий-маърифий соҳаларда қонуний ечимини кутаётган масалалар хали етарли.

Ҳозирги кунда таъсир ва оқибатлари ҳеч бир давлат ва жамиятни четлаб ўтмаётган, қатор ижтимоий хавфлари ҳаммамизнинг турмуш тарзимизга бевосита ёки билвосита дахл қилаётган иқлим ўзгаришларини олиб кўрайлик.

Айни чоғда дунё бўйлаб глобал иқлим ўзгаришларининг тобора ортаётган оқибатларини юмшатиш учун айнан ижтимоий сиёсатга устувор эътибор қаратаётган давлатлар сафи кенгайиб бормоқда. БМТ Ижтимоий ривожланиш комиссияси томонидан ўтган йилнинг сентябрь ойида эълон қилинган “2024-2026 йилларда жаҳондаги ижтимоий ҳимоя” ҳисоботида келтирилишича, сайёрамиздаги глобал ишчи, табиатнинг ифлосланиши, биохилма-хилликнинг йўқолиб бориши билан боғлиқ инқирозлар кўплаб давлатларнинг ижтимоий сиёсатига сезиларли таъсир кўрсатмоқда. “Ижтимоий ҳимоя иқлим ўзгаришларига мослашишнинг асоси ҳисобланади, чунки у қашшоқликка қарши курашиш, ижтимоий инклюзивлиқни рағбатлантириш ва тенгсизлиқни камайитириш орқали инсонлар ҳаётини енгиллаштириди”, дейилди мазкур ҳисоботда.

Мутахассислар ҳозирда иқлим ўзгаришлари келтириб чиқараётган бешта ижтимоий хавфга диққат қаратмоқда. Булар ишсизлик ёки нотўлиқ бандликнинг ортиши, жамиятда меҳнат унумдорлигининг пасайиши, меҳнат хавфсизлигини кафолатлашнинг қийинлашиб бориши, халқ саломатлиги ва миллат генофондида, шунингдек, озиқ-овқат хавфсизлигига таҳдидларни қамраб олади.

Кўриниб турибдики, ушбу ижтимоий хавфлардан фуқароларни ҳимоялаш ҳар бир давлат учун, таъбир жоиз бўлса, ҳаёт-мамат масаласи бўлиб қолмоқда.

Эътиборлиси, мана шундай таҳликали даврда ҳар қанча мушкуллик туғдирмасин, мамлакатимизда кучли ижтимоий сиёсат самарали амалга оширилаётгани бугун жаҳон минбарларида бирдек эътироф этилмоқда.

Гап шу ҳақида борар экан, янгиланган Конституциямизда Ўзбекистоннинг ижтимоий давлат сифатидаги мақоми мустаҳкамланиб, давлатнинг бу соҳадаги мажбуриятлари уч баробарга кўпайтирилгани ҳам айтиб ўтиш ўринли. Мазкур конституциявий мажбуриятлардан келиб чиққан ҳолда мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий сиёсат аҳоли турмуш даражасини юксалтириш, даромадлар ва яшаш тарзида кескин тафовутлар, тенгсизликнинг олдини олиш, ҳар бир инсон давлатнинг эътибори ва ғамхўрлигидан четда қолмаслигини кафолатлаш мақсадларини изчил рўёбга чиқармоқда. Жумладан, республикамизда барқарор ва юқори

миқёсдаги тадбирлар, форумлар ўтказилмоқда, муҳим ташаббуслар илгари сурилмоқда.

Жорий йилги давлат бюджетини шакллантиришда Барқарор ривожланиш мақсадларига, шу жумладан, “яшил” лойиҳаларни қўллаб-қувватлашга, бунда, айниқса, таълим, соғлиқни сақлаш, энергетика, тоза сув, санитария ҳамда йўл инфраструктурасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилаётгани қувонарли. Бу йил Барқарор ривожланиш соҳасидаги миллий мақсадларни амалга ошириш учун 246,5 триллион сўм йўналтирилгани шундан далолат беради. Бинобарин, барқарор ривожланишга доир миллий мақсадларни амалга ошириш, аввало, молиявий таъминланишга боғлиқ.

Қонунда туман ва шаҳарлар бюджетлари даромадлар базасини мустаҳкамлаш, улар мустақиллигини янада ошириш кўзда тутилган. Хусусан, туман ва шаҳарлар бюджетларига тўланадиган амалдаги солиқларга қўшимча равишда айланмадан олиннадиган солиқ, юридик шахсларнинг мол-мулк ва ер солиғи (йирик солиқ тўловчилар томонидан тўланадиган солиқлар бундан мустасно), жисмоний шахслардан олиннадиган даромад солиғи тушумларининг камиди 50 фоизи (бу ерда ҳам йирик солиқ тўловчилар томонидан тўланадиган солиқлар бундан мустасно), ҳамда давлат активларини ижарага беришдан тушумлар киритилди.

Бундан ташқари, қонун билан 2025 йилдан бошлаб Иқтисодиёт ва молия вазирлиги Давлат бюджетидан ажратилган гендерга доир маблағлар тўғрисидаги маълумотларни ҳар чорак янгилик бўйича Олий Мажлис палаталарига тақдим этиши бўйича янги норма киритилди.

Қонуннинг мақсади республика бюджет-и ажратмаларини тасдиқлаш, бюджет жараёни ва бюджет даражаларни ўртасидаги муносабатларни тартибга солишдир. Зотан, жаҳонда рўй бераётган глобал таҳдидлар иқтисодиётда кескин ўзгаришлар ва юқори ноаниқликнинг сақланиб қолаётган бугунги шароитида миллий иқтисодиётимизни 6 фоиздан кам бўлмаган даражада ўстириш учун унинг аҳамияти катта.

давлат сифатида ўз фуқароларининг саломатлигини ҳимоя қилиш учун бор куч-имкониятини сафарбар этаётгани яна бир ҳаётий ҳақиқатдир.

Кейинги етти йилда айнан соғлиқни сақлаш тизимига давлат бюджетидан ажратилаётган маблағлар 6 қарра оширилган, ташхис қўйиш ва даволашга доир 400 дан ортиқ юқори технологик амалиётлар биргина пойтахтимизда эмас, балки вилоят ва туманларда ҳам жорий этилгани, сифатли тиббий хизматни халққа тобора яқинлаштириш учун бирламчи тиббий муассасалар энг илгор усулна ва лаборатория жиҳозлари билан таъминланаётгани сўзимизни тасдиқлайди.

Шубҳасиз, “инсон — жамият — давлат” тамойили негизида амалга оширилаётган ижтимоий ислохотларнинг 2025 йилда қамрови ва натижадорлиги янада ортади. Чунки бу йил Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили сифатида миллий солномамизда белгиланадиган бўлди. Ўзбекистон бу йилда инсон ва табиат мувозанатига асосланган тизимни яратишни ўз олдига бош мақсад қилиб қўйди. Айни йилда амалиётга йўналтириладиган давлат дастурлари, ижтимоий, иқтисодий-инвестициявий лойиҳалар, қўйингки, барча жаҳондаги ислохотлар ана шу мақсад асосига қурилади. Бу халқ вакилларининг қонун ижодкорлиги фаолиятида ҳам ўз ифодасини топтоғи тайин.

Шу кунларда “Ўзбекистон — 2030” стратегиясини “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили”да амалга ошириш бўйича давлат дастури ва уни тасдиқлаш тўғрисида”ги Президент фармони лойиҳаси ишлаб чиқириб, кенг жамоатчилик муҳокамаси учун эълон қилинди. Давлат дастури лойиҳасига 5 та, яъни атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт, ижтимоий-иқтисодий, давлат бошқаруви, сул-ҳуқуқ, хавфсизлик билан камбағалликни 6 фозизга камайитириш устувор вазифа сифатида белгиланди. Камбағалликка тушиб қолш хавфи мавжуд қатламлар — ёшлар, аёллар, ногиронлиги бўлган шахсларнинг биринчи галда рақобатли меҳнат бозорида ўз ўрнини топишига кўмаклашиш, бунинг учун уларни талабгир касбларга ўқитиш борасидаги ижтимоий дастурлар ҳам ўз самарасини бера бошлади. Меҳнатга лаёқатли аҳоли ўртасида ишсизлик даражаси республикамизда 2024 йилнинг бошига нисбатан 6,8 фоиздан 5,8 фоизга камайганини бунга далил қилиб келтиришимиз мумкин.

Ёки глобал иқлим ўзгаришлари жаҳон миқёсида ўлим ва касалланиш кўрсаткичларида, респиратор ва юрак-қон томир касалликлари, руҳий саломатлик билан боғлиқ муаммолар, салбий репродуктив ва оналар саломатлиги, озиқ-овқат, сув билан юқадиغان, трансмиссив ва бошқа юқумли хасталикларнинг кўпайиши-да асосий сабаблар сирасига кирмоқда. Бундай вазиятда Ўзбекистон халқпарвар

УШБУ МАҚОЛАНИ ҚОРАҚАЛПОҚ ТИЛИДА ҲАМ
ЎҚИШ УЧУН QR-КОДНИ СКАНЕР ҚИЛИНГ!

Исmoil САЙФНАЗАРОВ,
ТДИУ профессори,
фалсафа фанлари доктори

Бошланиши 1-бетда

Сунъий интеллектнинг салбий таъсир этувчи жиҳатлари ҳам йўқ эмас. Дейлик, этика масалалари, меҳнат бозорига таъсири, ахборот хавфсизлигига таҳдидлар ҳамда технологияларга қарамлик кучаяди. Бирок сунъий интеллект орқали банк-молия соҳасида фирибгарликларнинг олдини олиш, фойдаланувчиларнинг тўлов қобилиятини баҳолаш, бозор тенденцияларини прогноз қилиш, солиқ ва божхона соҳаларида яширин иқтисодиёт улушини камайтириш, шубҳали божхона операцияларини прогноزلаш ва хавфлари бошқариш, соғлиқни сақлаш соҳасида касалликларни таъхислаш, даволаш усулларини белгилаш, тиббий таъсирларни таҳлил қилиш ва беморга оид маълумотларни бошқариш мумкин. Шунингдек, қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳосилдорлиқни прогноз қилиш, қишлоқ хўжалиги ресурсларини бошқариш, экинлар, парранда, балық ва чорва молларини етиштириш жараёнларини мониторинг қилиш, энергетика соҳасида энергия ресурсларини бошқариш, энергия ишлаб чиқариш ва тақсимлашни оптимallasштириш, қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланишни ривожлантириш ва уларга бўлган талабни олдиндан аниқлаш имконияти бор.

Давлатимиз раҳбарининг шу йил 14 октябрдаги “Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори эса ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларида сунъий интеллект технологияларини жорий қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, мамлакатимизнинг сунъий интеллект технологияларидан фойдаланувчи дунёнинг етакчи давлатлари қаторига киришига эришиш, шунингдек, “Рақамли Ўзбекистон — 2030” стратегиясида белгиланган мақсад ва вазифалар ижросини таъминлашга хизмат қилади. Зеро, қарорда сунъий интеллект асосида яратилган дастурий маҳсулотлар ва кўрсатилган хизматлар ҳажминини 1,5 миллиард АҚШ долларига, Япония интерактив давлат хизматлари порталида сунъий интеллект асосида кўрсатилётган хизматлар улушини 10 фоизга, сунъий интеллект йўналишида фаолият юритувчи илмий лабораториялар сонини 10 тага етказиш кўзда тутилган.

Қарор ҳукуматнинг сунъий интеллектга тайёрлик индексида Ўзбекистон Республикасининг биринчи 50 та ўриндаги давлатлар қаторига киришига эришиш мақсадларига йўл очади. Стратегияда белгиланган вазифаларни амалга ошириш орқали, биринчидан, сунъий интеллектга доир муносабатларни тартибга солувчи қонунчилик ҳужжатлари, халқаро ва маҳаллий стандартлар ҳамда уларни амалга ошириш механизмларини ўз ичига олган норматив-ҳуқуқий база шакллантиришга эришилади. Иккинчидан, маълумотларни қайта ишлаш ва сақлаш марказларида “булутли технологиялар” хизматларида маълумотлар яхлитлиги ва хавфсизлигини таъминлаш асослари яратилади. Учинчидан, сунъий интеллект технологиялари соҳасида институционал бошқарув шакллантирилади. Тўртинчидан, сунъий интеллект технологиялари бўйича этика қоидалари ишлаб чиқилади. Бешинчидан, ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларида сунъий интеллект технологиялари кенг жорий этилади. Корхона ва ташкилотларда иш жараёнларини автоматлаштириш орқали вақт ва ресурслардан самарали

фойдаланилади. Олтинчидан, олий таълим муассасаларида сунъий интеллект бўйича малакали мутахассислар тайёрланади ва ушбу йўналишдаги битирувчилар сони ошади. Шу нуктаи назардан айтиш мумкинки, сунъий интеллектнинг айрим муаммоларини деб ундан буткул воз кеча олмаيمиз.

Ҳўш, сунъий интеллект инсоният учун қанчалик хавфли? Бу савол ҳозир жуда долзарб. Сунъий интеллектнинг ўзи одамларнинг ишини олиб қўймайди. Лекин сунъий интеллектдан унумли фойдалана биладиган бошқа одамлар тортиб олиши мумкин. Сунъий интеллектнинг айнан ўзидан қўрқиб эмас, балки уни яхшилаб ўрганиш керак. Унинг медиа соҳасига шиддат билан кириб келиши тасвир устида ишлаш, монтаж қилиш кабиларда ҳам қўл келяпти. Чет элда шу даражага чиқдики, телевидениеда бошловчиларнинг сунъий интеллект шакли яратилиб, дастурлар олиб боришмоқда. Яқинда Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигида ҳам ана шу тажриба синовдан муваффақиятли ўтди. Салбий жиҳатлар ҳамма нарсасида бор. Дейлик, оддий пичоқдан ҳам ошхона анжоми, ҳам қурол сифатида фойдаланса бўлади. Сунъий интеллект ҳам нима мақсадда, кимнинг қўлида ишлатилишига қараб фойдали ёки зарарли бўлиши мумкин. Масалан, 2022 йил охирида — 2023 йил бошларида кўпгина фейк суратлар тарқалди, бу орқали фейк хабарлар ҳам чиқди. Бир томондан, булар яхши кейс бўлди, чунки факт чекнинг қилиш кераклиги, текшириш лозимлиги масаласи ўртага чиқди. Шунингдек, кино дубляжда машҳур актёрларнинг овозини сунъий интеллект орқали тиклаш мумкин. Сунъий интеллект жуда яхши ёрдамчи. Унинг ёрдамида роботлар операциялар ўтказяпти, касалларга таъхис қўяпти. Илгари 3D мультфильмлар ишлаш учун бир неча ойлار, йиллар вақт кетган бўлса, ҳозир унинг ёрдамида бу жараён анча тезлашди. Анимацияда сунъий интеллект жуда ривожланиб бормоқда. Таълим соҳасида ҳам ўрни катта. Ҳар қандай фанни сунъий интеллект ёрдамида ўрганиш мумкин, баҳолаб ҳам боради, қандай хато қилаётганини ҳам кўрсатади. Агар замон билан ҳамнафас юрмоқчи бўлсак, сунъий интеллектни ўрганишимиз

керак. Ўзи шундоқ ҳам кеч қояймиз, ҳар куни бу соҳада янгилик бўляпти. Ўрганмасдан илож йўқ, ўрганиш зарур. Аёнки, аҳоли сони ўсиши ва ҳудудлар ер ресурслари чегаралангани шароитида истеъмол учун тайёр маҳсулотлар етишмаслиги, унинг юқори сифатини таъминлаш муаммоси янада кучаймоқда. Уни ҳал қилишда сунъий интеллектнинг замонавий технологиялари муваффақиятли ёрдам бериши мумкин. Ҳозирги вақтда ушбу восита иқтисодиётнинг барча соҳаларида кенг

қўлланилмоқда. Сунъий интеллект технологияларини қишлоқ хўжалигида ва у билан туташ соҳаларда қўллаш учун алоҳида тўсиқлар мавжуд эмас. Ушбу технология ишлаб чиқариш ва бошқариш жараёнларини автоматлаштириш, шунингдек, катта ҳажмга эга бўлмаган маълумотларда яширин боғлиқликларни аниқлаш имконини беради.

Ижтимоий ва бошқа соҳаларга сунъий интеллектни жорий қилишда шахсга доир маълумотлар дахлсизлиги, уларни сақлаш ва бошқариш муҳим аҳамиятга эга. Чунки сунъий интеллектдан фойдаланишнинг ахлоқий жиҳатлари, айниқса, АҚШ, Буюк Британия, Европа Иттифоқига аъзо давлатлар, етакчи халқаро ташкилотлар диққат марказида бўлиб, инсон ҳуқуқлари ва шахсий маълумотлар, сиёсий ва бузғунчи мақсадларда фойдаланиш каби масалалардаги

ёзиб бериши мумкин. Маскур бот ҳаттоки шеър ва иншолар ҳам ёза олади. Шу босис, кенг жамоатчиликда бу технология копиятерлар, журналистлар, мактаб ўқитувчилари ва бошқа соҳа вакилларини ишсиз қолдириши мумкин, деган қўрқув пайдо бўлган. Айниқса, ChatGPTнинг иншолар “ёзиш” қобилиятидан ўқитувчилар кўпроқ ташвишга тушмоқда. Мисол учун, АҚШда талабалар аллақачон бот томонидан “ёзилган” иншоларни ўз ижод маҳсули сифатида тақдим қилишни бошлаган. Сунъий интеллектнинг энг катта муаммоларидан бири ҳам айнан шу — том маънодаги ижодкорлик иқтидори мавжуд эмаслиги бўлиб қолмоқда. Ҳозир ҳукуматлар, йирик компания ва ташкилотларнинг деярли барчаси сунъий интеллектни ривожлантириш соҳасидаги стратегиялар бўйича ишламоқда, аммо ҳеч ким, ҳатто сунъий интеллектни ишлаб чиқарувчиларнинг ўзлари ҳам бу ақл бовар қилмас технология ютуғи охир-оқибатда нималарга олиб келиши эҳтимоли ҳақида аниқ тушунчага эга эмас. Шунинг учун мавжуд вазиятдан келиб чиқиб, сунъий интеллект ривожининг “туб мазмун-моҳияти ва қамровини имкон қадар чуқур англаган ҳолда” иш тутган маъсул. Сунъий интеллект истиқболи номалумлигидан бу қадар хавотирланишнинг сабаби оддий — сунъий интеллектга асосланган машиналар инсонларга зиён-заҳмат етказиши мумкин. Унинг кўп фойдаси тегиши аён, лекин машиналарнинг инсонларга ва бир-бирига ҳам улкан қўлмада зарар етказишга қодирлигидан кўз юмиб бўлмайди. Террорчилик, жиноятчилик, киберҳужумлар — мабодо сунъий интеллектдан шу ёвуз мақсадлар йўлида фойдаланилса, бу глобал хавфсизлик учун ўта жиддий оқибатларга олиб келади. Сунъий интеллектнинг носоз тизимлари “таъшишларга сабаб бўлаётган яна бир йирик муаммодир”. У эзгуликка ҳам, ёмонликка ҳам хизмат қилишга қодир бўлган жуда улкан салоҳиятга эга. Ихтирочиларнинг ўзлари ҳам олдинда инсоният сунъий интеллект билан боғлиқ янада йирик, ҳалокатли ва қутилмаган таҳдидларга дучор бўлиши мумкин деб бонг урмоқда.

Агар биз ана шу таҳдидларни бартараф этиш чораларини кўрмас эканмиз, ҳозирги ва келгуси авлодлар олдида ўз бурчимизни адо этмаган бўламиз. Сунъий интеллект ва АКТни жорий қилишда шахсга доир маълумотлар ва шахсий ҳаётга оид ҳуқуқлар ҳамда умуман миллий хавфсизлигини таъминлаш йўлида фойдаланишда мувозанатни сақлаш муҳим аҳамиятга эга. Чунки Ёлгон ахборот яратувчилар ҳаммаша бўлган. Технологиялар имкониятларидан, табиийки, улар ҳам фойдаланади. Ҳақиқийдан ажратиб бўлмас ёки шунга яқин ёлгон маълумотлар яратилади. Масалан, яқинда ижтимоий тармоқларда таъниқли шахслар, тадбиркорларнинг юзлари ва овозларини ишлатиб, уларнинг қиёфасида одамлардан алдов йўли билан пул ундириш ҳолатлари ҳақида хабарлар берилди. Яъни “биз сизга кўп даромад қилиш йўллариини ўргатамиз, бунинг учун шу хаволага ўтинг ва мен сизга 25 минг сўм эвазига қандай бойиганимни ўргатаман” мазмундаги видеоларни кўряпмиз. Улар Facebook ва Instagram тармоғида кўп тарқалди. Афсуски, билмагани ва маълумотларни текшириш имкони бўлмагани учун алданиб, катта пулга тушиб қолганлар бўлди. Ҳозир биз шунақа замонда яшаёямизки, ҳар бир кўрган нарсамизни, албатта, текширишимиз керак. Сунъий интеллект қуролга айлантирилиши мумкин, масалан, дори сифатидаги воситалар кимёвий қурол яратиш учун қўлланиши эҳтимолдан холи эмас. Бу технология орқали тарқатиладиган дезинформация

жамиятдаги барқарорликни йўққа чиқариши ва “жамоавий қарор қабул қилишлар самарадорлигини түшириши” мумкин. Сунъий интеллект қудрати борган сари бир ҳовуч одамлар қўлида жамланиши турли режимларга оммавий қузатув ва узмкор цензура ўрнатишига ёрдам бериши ҳам ҳеч гап эмас.

Жеффри Хинтон сунъий ақл отаси деб эътифот қилинган. У Google’тармоғидаги ўз лавозимини тарк этди ва сунъий ақл соҳасида тобора ўсиб бораётган хавфлардан оғохлантирди. Олим ишидан бўшаётганини New York Times газетасида эълон қила туриб, ўз тадқиқотидан афсусда эканини ёзди. Унинг айтишича, сунъий ақл қатботларининг баъзи хавфлари жуда қўрқинчли. “Ҳозир, афтидан, улар биздан ақлироқ эмас. Лекин ўйлайманки, яқин орада бизни ортда қолдиради”. Доктор Хинтоннинг нейрон тармоқлари ва чуқур ўрганиш соҳаларидаги етакчи тадқиқотлари ChatGPT каби сунъий ақл тизимлари яратилишига замин яратган. Сунъий ақлда нейрон тармоқлари инсон миясига ўхшаш тизим бўлиб, худди мия каби ахборотни ўрганади ва “ҳазм” қилади.

Чатботлар яқин орада ўзда инсон миясидигидан кўпроқ маълумотни сақлай бошлайди. Мантиқий фикр юритишга келганда улар инсонга тенглашмади, лекин оддий мантиқини қўлай оляпти. Жараён бу каби тез суръатда ривожланиб бораётганини ҳисобга олсак, бундан хавотирга тушишимиз керак. Албатта, бу жуда долзарб муаммо. Кимдан-дир яқин инсоннинг овозини сохталаштириш пул ундириш, сохта сурат ва видео ёрдамида таъмағирлик қилиш, ижтимоий фикрни манипуляция қилиш каби ҳолатлар барчани хавотирга солиши табиий. Бу муаммога технология, ҳуқуқий ва бошқа турли ёндашувлар билан курашиш керак. Ҳуқуқий ёндашувга мисол сифатида 2024 йил март ойида Европарламент сунъий интеллект тўғрисидаги қонун (AI Act) қабул қилганини келтириш мумкин. Унга кўра, сунъий интеллект ишлаб чиқарувчи ва интеграторларига фойдаланувчиларни чатботлар, “deepfake”лар каби сунъий интеллектдан фойдаланишга йўл қўзаро алоқада бўлиши ҳақида хабардор қилиш мажбурияти юклатилди.

Сунъий интеллектдан ёвуз ва ахлоққа зид хатти-ҳаракатларда фойдаланишга йўл қўймаслик учун ёшларимизга замон руҳида таълим ва тарбия беришимиз керак. **Мамлакатимизда сунъий интеллектнинг ахлоқсиз ва қонунга зид жиҳатлари палак отмаслигининг энг яхши йўли таълим десак,**

янглишмаган бўламиз. Тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам илм-фан, таълим ва тарбиядир. Шунинг учун Ўзбекистонда таълим тизимини комплекс ривожлантириш, малакали кадрлар тайёрлаш мақсадларига катта куч ва маблағларни аямаслик керак ва шундай бўлмоқда ҳам. Бугунги модернизация жараёнлари, ислохот ва ўзгаришлар натижадорлиги мактаб таълимига, янги авлод кадрларини етиштириш масаласига бориб тақалаётгани бор гап. Шу сабабдан таълим соҳасига эътибор кучайди. Зеро, мамлакат келажаги, барча соҳалар ва лойиҳалар муваффақияти билимли, маънавиятли инсонларга боғлиқ. Шу маънода, барча юмушлардан озод этилган ўқитувчи олдига фақат ёш авлодни етук ва қомил инсон қилиб тарбиялаш вазифаси қўйилган.

Архимед “Ёрнинг таянч нуқтасини топиб беринг, ағдариб юбораман”, деб айтган экан. **Биз ҳам жамият ривожининг таянч нуқтасини топдик, бу таълим тизимидир!** Илмий-тадқиқот институтлари, институтлар хузурида лабораторияларни ташкил этиш сунъий интеллект ёвуз мақсадларда ишлатилишига йўл қўймаслик учун йўлди. Мамлакатимизда бир гуруҳ олимлар томонидан Сунъий интеллект муаммоларини ижтимоий-гуманитар таҳлил қилиш халқаро фанлараро институтини ташкил этиш гоёси илгари сурилди. Янги илмий ўқув бўлинимаси лаборатория/коллегия/кафедраларга олишириш институтидан иборат бўлади. Янги ўқув илмий муассасаси Президентимизнинг “Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарориди белгиланган вазифаларни бевосита ва билвосита амалга ошириш имконини беради. Ўзбекистонда собиқ совет маконидаги биринчи ва ноёб илмий тадқиқот ва ўқув бўлинимаси бўлиши қўтилаётган институтининг яна бир асосий мақсади юртимиз, МДҲ ва ШХТ мамлакатларида сунъий интеллект моделлари ва воситаларини таълим соҳасига жорий этиш, қўллаш муаммолари ва аудитини ўрганиш масалалари билан шугулланиш ҳисобланади. Зарурат шуки, сунъий интеллект воситалари жамиятнинг кундалик ҳаётига

кириб келган. Бутун дунёда Сининг илмий, муҳандислик, молиявий жиҳатларини ишлаб чиқариш қўлаб турли бўлимлар мавжуд. Афсуски, бугунги кунда сунъий интеллектнинг социал аудитини, этика муаммоларини қайд этадиган, таълим каби муҳим соҳаларда технологияларни тўғри қўлай олиш стандартларини белгилайдиган механизм ва муассасалар мавжуд эмас. Мамлакатимизда ҳам юқорида айтилган институт ташкил этилса, ундан ногўғри фойдаланиш, салбий иллатларига қарши кураш ва олдини олишга муваффақ бўламиз.

Юртимизда сунъий интеллект имкониятлари ва технологияларини ижтимоий ҳимоя дастурларида, соғлиқни сақлаш, таълим, медиа, ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги ва саноятда қўллаш имкониятлари ва зарурати мавжуд бўлиб, тегишли дастурлаш йўналишларидаги етакчи маҳаллий мутахассислар ва хорижий компанияларни жалб қилган ҳолда сунъий интеллект технологияларини жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Сунъий интеллект ёки турли дастурий таъминотлар ва АКТни тегишли соҳаларга жорий қилишда юзаси ёндашув, биринчидан, лойиҳаларнинг қутилган натижа бермаслиги, яъни, иккинчидан, сарфланган бюджет маблағлари самарасиз бўлишига, учинчидан, замон талабига мос бўлмаган дастур ва тизимлар кибержиноятчилар нишонига айланиб, миллий хавфсизликка путур етказиши ҳамда ёпиқ ва шахсий маълумотлар сизиб чиқишига олиб келиши мумкин. Шунинг учун бундай давлат дастурлари соҳанинг етакчи маҳаллий ва хорижий мутахассислари ҳамда компаниялари томонидан амалга оширилиши талаб этилади.

Бир нарс аниқ: сунъий интеллект ҳеч қачон табиий интеллектни енгиб ўтмайди ва ундан устун бўла олмайд. Чунки сунъий интеллектнинг ўзи ҳам инсон табиий интеллектнинг маҳсулидир. Аммо унинг маънавий ва ахлоқий қадриятларга путур етказишига йўл қўймаслигимиз даркор. Бу йўлда бизга мактабгача таълимдан тортиб, олий таълимгача бўлган ёшларимизни фикрлашга, илм ўрганишга қорлайдиган кучли тизим зарур.

МАФТУН БЎЛМАЙ ИЛОЖ ЙЎҚ

“Гумон йўқтурки, солгайлар фалакка
ошён ёшлар”

Сидқий Хондайлиқий

Иброҳим ҒАҒУРОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони

Ҳозир инсоният мулоқотларида энг кўп ва энг қизғин муҳокама қилинаётган мавзулардан бири бу — сунъий ақл-идрок. Барча одам олдига унинг уфқлари тобора шиддат билан тез очила бормоқда. Унинг инсониятга нажоткор бўлиши, келажагини енгиллаштириши, ҳозир ақл бовар қилмайдиган қулайликлар яратиши имкониятни катта, ҳатто чексиз. У бепеён коинот сари йўл солмоқчи: Марс-Миррих сайёрасини одамзод учун ўзлаштирмоқчи, яшаш қўналғаси яратмоқчи. Миррих маконларидаги беҳисоб музтошларни эритиб, океанлар яратиб, Миррих иқлимини одамийлаштирмоқчи. Миррихзодларни шу поёнсиз океанларда балиқ тутиб, тирикчиликни йўлга қўйишга жалб этмоқчи. Ўзгал яхталар қуриб, мусобақалар уюштирмоқчи. Ер юзи тарихида рўй берган барча камчилик-нуқсондан инсониятни тамомила халос этиб, янги инсоний марсий дунё тuzмоқчи... Инсониятнинг янги ҳаёт плацдармларини бунёд этмоқчи. Сунъий ақл-идрокнинг, олимларнинг прогнозига қараганда, бунга кучи, иқтидори, кашфиётпарварлиги, салоҳияти етади. Шу пайтгача Артур Кларкларнинг барча фантазияси реалликка айланди ва амалга ошди.

Ўзбекистон ёшлари ҳам тобора кенг миқёс касб этиб янраётган бу ажойиб-ғаройиб планетар илмий тахминларга қизиқиб қарамоқда. Университетларда қатор-қатор иқтидорли ёшларнинг физика, кимё, биология, математика, IT соҳаларидаги илмий фантазияси ишонса бўладиган даражада реллашяпти. Уларнинг салоҳияти тақдир этаётган нажоткор миқёсларга ишонгимиз келади. Ишонши учун ҳозир барча асос етасди. (Кези келганда, гап орасига қистириб ўтгим келяпти: мен “интеллек” деган жуда сирли тушунчани ўзбек тилимизда “салоҳият” деб ифодалашни тақдир қилмоқчиман. Чунончи, “сунъий салоҳият” деб. Бу каби янги тушунчалар тилимизнинг қадим океанига тушса, балки у океанга табиий мослашиб кетар ва оламшумул ҳодисани аниқ ифодалашга хизмат қилар. Биз учун ҳозир аниқ илмий тушунчалар банкини яратиш жуда муҳим. Зеро, тилимиз яхшими-ёмоними, истайимизми-йўқми, муқаррар тарзда илмийлашиб бормоқда. Тилимизнинг илмийлашишга майли орқага қайтмайдиган ва доим олға борадиган бир вазиятга кирган лоқал шу кунларда кўпчиликнинг оғизда юрган “мотивация”, “катта эҳтимоллик билан” деганга ўхшаш тушунчага айланаётган сўзларга қарайлик. Ҳозир улар оғзани нутқда ҳам, газет-журналлар тилида ҳам оз эмас, юзлаб учрайди. Аммо шу тўлқинда ёмон эмас-ку, “интеллек” мабодо “салоҳият” бўлса эки “салоҳ” деб олинса!)

Миррихни одамзод ўзлаштириши билан боғлиқ беҳад кенг миқёсдаги масалаларни “Бизга нимага керак?” деб қалта ўйламай, уларни асло қўздан, ҳаёдан қочирмаслик, ўз ҳиссамизни қўшайлик деб илмий изланишлар

2025 йил 11 январь, 7-сон

www.yuz.uz

yuz.uznews

yuz_official

yuz.uz_news

yuz

ЖАМИЯТ

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН

14 январь — Ватан ҳимоячилари куни

ҲАР БИРИМИЗ АМАЛДА

ДУНЁ НИГОҲИДАГИ ЎЗБЕК АРМИЯСИ

Ўзбекистон армиясининг узоқ йиллик жанговар анъаналари, жанг санъати ва миллий қадриятлари замирида уч муҳим жиҳат — ватанпарварлик, юрт ҳимояси, бурча садоқат каби муҳташам тушунчалар ётади. Сўнгги йилларда юритилаётган давлат сиёсати моҳиятида ҳам ана шу сифатлар устувор бўлиб қолмоқда. Ўзбекистон Қуролли Кучлари жанговар анъаналари қамровига ватанга муҳаббат, ҳимоясига шайлик, қаҳрамонлик ва жасорат, ҳарбий биродарлик каби туйғулар сингдирилгани ҳам фикримизни асослайди.

Бугун дунёда кечаётган ҳарбий-сиёсий низолар Қуролли Кучларимизни ҳар томонлама мукамал тактика ва позиция асосида ривожлантиришга ундайди. Ислохотлар самараси ўлароқ қисқа муддатда замонавий, миллий армиямиз қиёфасини яратиш ва мустаҳкамлашга эришдик, деб бемалол айтила оламиз.

Президентимиз нутқларидан бирида бундай деган эди: “Албатта, Қуролли Кучларимизнинг шаклланиш жараёни дунёда ва минтақамизда мураккаб ҳарбий-сиёсий вазият ҳукм сурган даврга тўғри келди. Ислохотларимиз натижасида мамлакатимиз хавфсизлиги ва халқимиз осойишталигини таъминлашга қодир бўлган, ҳар томонлама замонавий қуролланган, қудратли армиямиз шаклланмоқда”.

Халқаро ҳамкорлик ва ўқув машгулотлари

Ўтган йили миллий армиямиз том маънода ҳамкорликдаги ўқувлар ва юқори даражадаги тажрибалар билан бойиди. 2024 йилда Қозғистон ҳудудинда ўтказилган “Бирлестик — 2024” ўқув машгулотлари доирасида ўзбек ҳарбийлари Озарбайжон, Қозғистон, Қирғизистон ва Тожикистон ҳарбийлари билан бирга жанговар-тактик ҳаракатларни ба жарди. Машгулотларда 4000 га яқин одам ва

Улуғбек ДЎСМАТОВ,
Мудофаа вазирлиги Маънавият
ва маданият департаменти
бошлиғи, полковник

700 та техника бирлиги иштирок этди. Ушбу машгулотларда қуруқлик, ҳаво ва денгиз бўлиналари ўртасидаги ҳамкорликни такомиллаштиришга қаратилган тактик вазифалар амалга оширилди.

Озарбайжон ҳарбийларининг “Чимён”-да малака ошириши, Ҳиндистон Қуролли Кучларининг қуруқликдаги қўшинлари штаб бошлиғи, генерал Манож Панде раҳбарлигидаги делегациянинг Ўзбекистон Мудофаа вазирлигига ташрифи ҳамда Ўзбекистон — Ҳиндистон: “Дўстлик — 2024” ўқувлари юртимиз ўғонларининг касбий маҳоратини оширишга хизмат қилди. Машгулотларда қуруқлик ва ҳарбий ҳаво кучлари мутахассислари иштирок этди. Асосий эътибор терроризмга қарши

кураш ва бошқа операцияларда бўлиналар ўртасидаги мувофиқлик ва жипсликни оширишга қаратилди.

Тарихий ғалабалар

Азалдан туркий халқларда жанговар рух, жангчиларнинг юрт тинчлиги ва равнақи йўлидаги фидойилиги, ватан шон-шавкатини дунёга таратиш масалалари юксак вазира бўлиб келган. Бу йўлда бутунги янги Ўзбекистон армияси ҳам қатор ғалабаларни қўлга киритмоқда.

Машгулотларимизда сингдирилаётган садоқат ва фидойилик, душманни шафқатсиз тор-мор қилиш, чекинмаслик, халқ манфаатлари ва тарихини асраб-авайлаш каби ҳислатлар ҳар жабҳада ўз самарасини бермоқда.

2024 йилда Мудофаа вазирлиги мутахассислари турли халқаро ҳарбий мусобақаларда фаол қатнашиб, фахрли ўринларни эгаллади. Хусусан:

Покистонда VII халқаро “Жамоа руҳи” мусобақасида 1-ўрин;

Россияда “Саян юриши” мусобақасида 3-ўрин;

Туркияда “Энг илгор мерган” мусобақасида 1-ўрин;

Ҳарбий-касбий тайёргарлик халқаро олимпиадасида 1-ўрин;

Жанубий Кореяда “Халқаро илмий жанговар тайёргарлик” мусобақасида 1-ўрин;

1 халқаро мерганлар мусобақасида 2-ўрин;

Буюк Британияда “Кембрия патрули” мусобақасида 2-ўрин;

МДҲга аъзо давлатлар армиялари ўртасида “Ўқ отиш спорти” мусобақасида 1-ўрин;

МДҲга аъзо давлатлар армиялари ўртасида “Ҳарбий спорт комплекси кўпураши” мусобақасида 2-ўрин.

Шунингдек, Ўзбекистон Мудофаа вазирлиги қўшинларининг 22 ҳарбий хизматчи спортчиси XXXIII ёзги Олимпия ўйинларида мамлакатимиз спорт терма жамоалари

таркибида 9 та спорт тури бўйича иштирок этди. Олимпия ўйинлари якунига кўра, Мудофаа вазирлиги ҳарбий хизматчилари 2 та олтин, 1 та кумуш медали қўлга киритди. Паралимпия ўйинларида ҳам Мудофаа вазирлиги ҳарбий хизматчилари 1 тадан олтин ва кумуш медаль соҳиби бўлди.

Халқ ва армия якдил

Президентимизнинг эътибори ва ташаббуси билан қисқа вақтда миллий армиямиз улкан марраларга эришгани жаҳон оммавий ахборот воситаларида ҳам бўй кўрсатди. Ўтган даврда Қуролли Кучларимиз замон талабларига мос равишда ислох қилинди, янги намунадаги қурол-аслаҳа ва ҳарбий техникалар билан қайта таъминланди. Бошқарув органлари ва қўшинларнинг оператив ва жанговар тайёргарлиги даражаси 2 баробар ошди.

Миллий армиямизнинг жанговар шайлиги ва салоҳияти ошиб бораётганини АҚШдаги “U.S. News & World Report” янгилликлар журнаlining 2024 йил учун нашр этилган рейтинг ҳам тасдиқлаётди. Унга кўра, Ўзбекистон армияси жаҳоннинг етакчи 20 талигига қўшилиб, 19-ўринни, Марказий Осиё минтақасида эса етакчи мавқеи эгаллаб турибди.

Халқ ва армия якдиллигида юритилаётган пухта сиёсат ва эътибор натижаси халқимиз кўз ўнгига самара бериб келаётгани, айтиш пайтда кенг қамровда нишонланаётган Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ташкил этилганининг 33 йиллиги ҳамда Ватан ҳимоячилари куни байрамига муносиб совға бўлгани шубҳасиз.

Хулоса қилиб айтганда, 33 йил бу шунчаки рақам эмас, доимий изланишлар, ислохотлар ва кенг қамровли ғалабалар рамзи. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари — тинчлик ва барқарорлик кафолати, мустақиллик таянчи ва миллий ғурур тими. Унинг муваффақияти бутун мамлакат, халқ ва етакчиси муваффақиятидир.

ЮРТ ТИНЧЛИГИ БАРҚАРОРЛИГИ

БАРЧАМИЗНИНГ ҲАМЖИҲАТЛИКДАГИ БУРЧИМИЗ

Икромхон НАЖМИДДИНОВ,
“Нуроний” жамғармаси
Наманган вилояти
бўлими раиси,
Олий Мажлис Сенати аъзоси

Дунё отлиқ катта уммон бугун ҳар қанчонгидан-да безовта. Бўйи баробар изма-из келаётган тўлқинлар катта-кичик кемаларни бирдек чайқатади, сал қолса мувозанатини бўзиб, ўз домига тортадигандек гўё. Тинимсиз, эзгилаб ёғаётган ёмғир эса йўлни янада оғирлаштиради...

Бу ҳаловатсиз уммонда ҳамма, биз ҳам бормиз. Қайсидири йўлини йўқотган, яна қайсидири бир оз тин олиш учун чексизлик тубига лангар ташланган мураккаб бир шароитда янги Ўзбекистон отлиқ шижоатли

кема 37 миллион йўловчиси билан мувозанатини, манзилини йўқотмасдан илдам бормоқда.

Ҳа, афсуски, бугун замонимиз шунақа нотинч бўлиб қолди. Бундай шароитда миллий мустақиллигимизни мустаҳкамлаш ҳар қанчонгидан ҳам долзарб ҳисобланади. Шукрки, мамлакатимизда мустақиллигимизни мустаҳкамлаш, Қуролли Кучларимиз қудратини ошириш борасида кейинги йилларда катта ислохотлар амалга оширилмоқда. Яна шукрки, пировардида юртимиз тинч, халқимиз хотиржам.

Ватанни, тинчлигимизни ҳимоя қилиш борасида сўз борар экан, бу вазифа қақпити-на Қуролли Кучлар сафида хизмат қилаётган аскарлар ёки ҳуқуқ-тартибот органлари ходимларининг иши эмаслигини, бу барчамизга бирдек тааллуқли эканини алоҳида таъкидлаш ўринли. Зеро, янги Ўзбекистон, унинг қувончу ташвиши, ор-номуси, обрўси, ютуғи барчамизники. Демак, уни ҳимоя қилиш, тинчлигини таъминлаш, барқарор тараққий эттириш ҳам ҳамжihatлиқдаги ишимиздир.

Янги таҳрирдаги Конституциямизнинг 64-моддасида ҳам Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш ҳар бир фуқароннинг бурчи экани белгиланган.

Шу ўринда Президентимиз, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони сазой-ҳаракати билан давлатимизнинг ҳарбий-сиёсий масалалар бўйича қатъий позициясини ифода этадиган янги Мудофаа доктринаси қабул қилинганни алоҳида таъкидлаш ўринли. Вақт ўтиши билан миллий армиямиз тезкор ва ихчам, ҳар қандай таҳдидларга муносиб зарба беришга қодир бўлган жанговар кучга айланиб бормоқда. Бинобарин, юқорида айтиб ўтганимиздек, ҳар бир фуқаро, айниқса, ҳарбий хизматчининг профессионал билим ва малакаси, ақлий салоҳияти, руҳий тайёргарлигини ошириш, уларда ватанпарварлик фазилатларини камол топтириш ўта муҳим аҳамиятга эга.

14 январь — Ватан ҳимоячилари куни муносабати билан Наманган вилоятида ҳам ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш мақсадида барча таълим муассасалари, ҳарбий қисмлар, мактаблар, маҳаллалар ва жамоат жойларида кенг қамровли тадбирлар ўтказилди. Уларда ёшларнинг ақл-заковати билан бирга Ватанга содиқлик, ислохотларга дахлдорлик ҳиссини янада оширишга эътибор қаратилди.

Заминимиздан етишиб чиққан Бухорий, Термизий, Мотуридий, Ибн Сино, Баҳоуддин

УШБУ МАҚОЛАНИ ҚОРАҚАЛПОҚ ТИЛИДА ҲАМ
ЎҚИШ УЧУН QR-КОДНИ СКАНЕР ҚИЛИНГ!

Армия ва халқ — бир тану бир жон

ВАТАН ҲИМОЯЧИСИ БЎЛАЙЛИК!

ВАТАНПАРВАРЛИК ОНА АЛЛАСИ ИЛА ҚАЛБГА ЖОЙЛАНАДИ

Изҳор

Кўҳна тарихдан маълумки, азал-азалдан эр йигитлар она юртни қўз қорачигидек асрашда, элини ардоқлаб, ҳар қандай ёв келса, жон бериб, жон олиб, ўзини фидо этган. Жалолиддин Мангуберди, буюк соҳибқирон Амир Темур каби кўплаб ботир ўғлонларимизнинг фидойилиги, уларнинг ҳар бир жасорати, ватанпарварлиги эътироф этилиб, қўпчиликка намуна сифатида кўрсатиб келинади. Қанчадан қанча китобларда улар ҳақида мақтовли битиклар мавжуд. Халқ оғзаки ижодида ҳам кишида фахр туйғусини оширадиган ривоятлару афсоналар айнан мардонавор йигитларимиз ҳақида экани бунинг аққол далилидир. Қолаверса, бахшиларимиз жасур ўғлонларимиз ҳақида дostonлар битиб, доимо ўз қаҳрамонларини ардоқлаб, авлодларга фахр билан сўзлаб келмоқда.

Ота-боболаримиздан қолган бир пурмаъно ҳикмат бор. “Алпларни оналар дунёга келтиради”. Дарҳақиқат, шарқ аёлларининг жасорати тилларда дoston бўлгани сир эмас. Биргина Тўмарис ўз фарзандидан айрилишига қарамасдан ёнга мардонавор қарши чиқиб, юртига бостириб келган душмани ер билан яқсон қилиш учун лашкарларига бош бўлгани ёхуд Бобур Мирзонинг опаси Хонзадабегим ўзини душманга бахшида этиб, эл-улусини қамалдан чиқариб кетгани ҳам ўзинга хос катта мардлик намунасидир. Мозий зарварларидан бундай жасур оналаримиз ҳақида юзлаб битиклар, афсонаю ривоятлар мавжуд.

Яна бир гап. Иккинчи жаҳон урушида ёхуд уруш ортидаги оналарнинг сабр-матонати, фарзандларига далда бўлиб, гурур билан душманга бош эгмасдан тура олгани, ҳаттоки жангтоҳларда ҳам тик туриб ёнга қарши курашгани, йигитларни ғалабага ундагани ҳам бизга маълум. Бундай мисолларни тарихдан ҳам, бугунги кундан ҳам кўплаб келтиришимиз мумкин.

Ватанимиз сарҳадларини қўриқлаётган, халқимиз осийшталиги йўлдан хизмат қилаётган ҳарбийлар орасида билимдон ва жасур опа-сингилларимиз борлиги қалбимизни ғурурга тўлдиради. Улар нафақат ҳарбийлар орасида, балки мамлакатимизнинг турли соҳаларида ҳалол меҳнатлари билан эл ҳурматида

Исмигул ХУШМУРОДОВА,
Халқ депутатлари
Қашқадарё вилоят
кенгаши раиси

сазовор бўлган. Ўзларининг шижоати, меҳнатсеварлиги, юрт тараққиёти йўлидаги самарали ҳизматлари билан барчага намуна бўлиб келишмоқда. Бугун барча тармоқларда хотин-қизларимиз жавлон ураётганига гувоҳимиз.

Бир пайтлар олийгоҳларда саноқли йўналишда қизларимиз тахсил оларди. Бугун қайси олий ўқув юртида бўлманг, албатта, аълочи ва жамоатчи талаба қизларимизни учратасиз. Мухтасар қилиб айтганда, янги Ўзбекистонимизни барпо этиш борасидаги кенг қўлмали ишлохотларда қизларимиз ҳам йигитлар билан тенгма-тенг иштирок этган ҳолда, нурли эртамиз томон дадил одимламоқда.

Жасур ва баркамол ўғлонларни дунёга келтиришда, уларни ватанга садоқатли қилиб тарбиялашда оналаримизнинг хизматлари беқиёс. “Ватанга муҳаббат бешиқдан бошланади” деб бежиз айтилмайди. Она ватанга муҳаббат фарзанд қалбига она алласи орқали сингдирилади. Шундай экан, муҳтарам оналаримиз, мунис опа-сингилларимиз ҳам Ватан ҳимоячилари саналади. Барчамизга 14 январь — Ватан ҳимоячилари кун, Ўзбекистон Қуроли Кучларининг 33 йиллик байрами муборак бўлсин!

мукаммал эгаллашсиниз учун барча имкониятлар яратилган. Ўқув қуролилари, техник жиҳозлар давр талаблари даражасида. Етарли шароит яратилган. Амалиёт ўташ учун ҳам барчаси рисоладакидек. Бундан ташқари, шуғулланиш учун спорт мажмуаси мавжуд. Шинамгина кутубхонамизда бадиий адабиётлар, касб ва фанга оид барча қўлланмалар бор. Бемалол фойдаланиш мумкин, — дейди Достонбек Шокиров. — Кўпинча бошқа йўналишда ўқиб, ишлаб юрган тендошларим ҳарбий бўлиш ўта машаққатли экани ҳақида айтиб бўлмақда. Жумладан, Рустамбек спорт мусобақаларида доим биринчилар қаторидан жой олади. Укаси Достонбек эса китоб ўқишни одатга айлантирган. Шу сабаб бўлса керак, олийгоҳда ўқизиладиган зуколар танловида унга тенг келадигани кам топилади. Энг муҳими, бир оилада уч ҳарбий учувчи борлиги кўпчиликда ҳавас уйғотади. Рустаму Достонлардек ор-номусли, жасур ҳимоячилари бор экан, юртимиз ҳамшира тинч, осмоними муссаффо бўлади.

Ақбар РАҲМОНОВ,
“Янги Ўзбекистон” муҳбири

Исажон СУЛТОН,
Ўзбекистон Республикаси
Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги
Жамоатчилик кенгаши аъзоси,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

Шонли ўтмишга эга халқларнинг армияси ҳам қудратли бўлади. Шу маънода, Миллий армиямиз халқимиз бир неча минг йил давомида барпо этган қудратли давлатлар қўшинларининг ҳақли вориси ҳамдир.

Кўҳна солномаларда эрамиздан аввалги иккинчи асрда яшаб ўтгани айtilган Мете хонининг, яъни дostonларга Ўғузон номи билан кирган Ботир Тангриқутнинг она ватани бугунги Ўзбекистон тупроқларида бўлган. Дунёда биринчилардан бўлиб мунтазам қўшин тузган Ботир Тангриқут ўз юртининг ҳурлиги ва озодлиги учун жон қуйдирган, мамлакатини хавф-хатардан холи қилиш учун ўша маҳалда қудратли ҳисобланган Жунгту давлатининг ҳукмдори Гаозуннинг уч юз элик минг кишилик қўшини устидан ғалаба қозонгани айtilлади. Рисолаларда қўшиннинг жавонгор, баронгор, қанот, гўл, ўкча каби таркийби қисмларига дуч келамиз. Сўлтон Мирзо Улугбекнинг “Тўрт улус тарихи” ва Абдулғозий Баҳодирхоннинг “Шажараи турк” асарларида ушбу атамаларни айнан ўша ҳукмдор жорий қилгани ҳақида хабар берилади. Ўз даврининг илгор инновацион ечимчи ҳисобланган бундай тўзимла то ўн тўққизинчи асргача яшаб келган.

Ифтихор

Энди тўрт ёшга қадам ташлаётган Рустамбек ҳар сафар дадаси ишдан келиши билан қўлчасини чаккасига қўйганча ҳарбийча саломлашиб кутиб оларди. Бундан қўнган отаси ҳам унга жавоб қайтаришдан эринмасди. Шундан сўнг бош кийимини ўғлига кийдириб қўярди. Болакай эса бундан гурурланиб, аскар каби шаҳдам қадам ташлаб кетарди. Гоҳида унга кулиб қараб турган катта лейтенантга ўзинча қандайдир топшириқ берган бўларди. Рашид ака ўша пайтлари энди ишга мослашиб, лавозими ҳам бир поғона ошган дамлар эди. Тўнғич фарзандининг шу ёшданоқ ҳарбийликка меҳри бўлакча эканини кўриб, буни шунчаки болаларча қизиқишга йўярди. Аммо Рустам улгайгани сари ундаги бу қизиқиш ҳам ортиб бори.

У ҳар сафар дадасига ҳарбий бўлиш учун нима қилиш кераклиги ҳақида тинимсиз саволлар берарди. Мақтабда бошланғич синфда ўқийдиган Рамайти, дадасининг айтганларини бажаришга, ҳарбий хизматчи одобли, билимли ва жисмонан бақувват бўлиш тўғрисидаги ўғитларга амал қилишга интиларди. Ҳар доим эрта турар, ҳовли бўйлаб югуриб, бадантарбия машғулотларини бажаришни одатга айлантирганди. Дарсларини вақтида тайёрлаб, деврли ҳар куни аъло баҳо олиб келишга тиришарди. Кейинчалик ундан икки ёш кичик Достонбек ҳам акасининг кундалик одатларини такрорлайдиган бўлди. Ҳар тонгда оилада нафақат Рашид ака, балки бутун оила аъзолари спорт билан шуғулланар, соғлом турмуш тарзига амал қиларди. Касби ҳарбий учувчи бўлгани бонс, доимий спорт билан шуғулланиб юришни яхши кўрадиган оила бошлиғи баъзида оилани мусобақалар ҳам уюштирарди. Фарзанд-

АЖДОДЛАРДАН МЕРОС ЖАСОРАТ ВА ФИДОЙИЛИК

ЁХУД МИЛЛИЙ АРМИЯМИЗНИНГ ҚУВВАТ МАНБАИ

Кўҳна Хитой солномаларида Ботир Тангриқут замонасидан юз йил ўтиб, Хан сулоласи учқур отларни қўлга киритиш мақсадида юртимиз тупроқларига қўшин тортгани ҳақида маълумотлар батафсил келтирилган. Ушбу қўшинга қарши мардонавор курашган Ахсиқент, Ўш, Эрши қалъаси ҳимоячиларининг жасоратиға солномаларда алоҳида ўрин берилган.

Туркий халқларнинг энг қадимги ёзма ёдгорлигини яратган Билга хоқон Бугу ўз юртини босқинчилардан қутқариб, юксалтирган хоқон ҳисобланади. Давр кишиларининг фидойилиги ва жасурлигини шу кунгача сақланиб қолган Урхун-Энасий тошбитиклари таъкидлаб турибди: “Устингдан қўб босмаган бўлса, остингда ер ёрилмаган бўлса, элингни, тўрингни ким буза олур?”. Шунингдек, бир қанча иқтидорли лашкарбошилар дўст давлатларнинг илтимосига биноан, ҳарбий қўшинга қўмондонлик ҳам қилган. Қудратли Танг сулоласи даврида Чин қўшинини бошқарган Бугу хон, Хуросон лашкарбошиси бўлмиш жасур ва мард Алптегин ва Сабуктегинлар номи тарих саҳифаларига олтин ҳарфлар билан битилган.

Туркий қўшинда ватанпарварлик, жасурлик, маҳорат юксак даражада бўлганини ҳам таъкидлаб ўтиш жоиз. Бундан икки минг етти юз йил аввал яшаб ўтган чўпон Широқнинг шижоати ҳаммамизга маълум. Бу маълумот юмон тарихчиси Полениннинг “Ҳарбий ҳийалар” асарида ибрат қилиб келтирилгани бежиз эмас. Мисол учун, Заҳриддин Мухаммад Бобур ўз асарида Мирзо Ислим барлос деган киши ҳақида шундай деб ёзади: “Уттиз-қирқ ботмон ёй ўқини қўқ билан отиб, тахтадан ўтказарди. Қабақ (камон) отиш машқида қўлланадиган нишон) майдонида майдон бошидан чопиб, ёйни тушириб олиб отиб қовоқсимон нишонга урарди. Яна зеҳирни (бармоққа кийилладиган ангиштовнасимон ускуна) бир-бир ярим қарич чилвирга боғлаб, чилвирнинг иккинчи учини бир ёғочга маҳкамлаб, айланар эди.

Айланиш ҳолатида ўқни отиб, зеҳирдан ўтказарди. Бундай гаройиб ишлари кўп эди”. Шу каби мисоллар тарихимизда кўплаб топилади.

Яқин тарихга мурожаат қиладиган бўлсак, Иккинчи жаҳон уруши даврида юзлаб ўзбеклар жанг майдонларида қаҳрамонликлар кўрсатган. Ўзбекистон Президенти, Қуроли кучлар Олий Бош Қўмондонининг 2021 йилда Хотира ва қадрлаш кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқидаги ушбу сўзларига диққат қилайлик:

“Ўзбекистон халқи бутун тараққиқпарвар инсоният қаторида урушининг биринчи кунларидан бошлаб фашизмга қарши жангга кирди. Ёвуз душманини тормор эттиш учун бор куч ва имкониятларини сафарбар этди.

Шу борада баъзи бир энг муҳим, илгари бизга номаълум бўлган факт ва рақамларни яна бир бор эслаб ўтиш уринли деб ҳисоблайман.

Маълумки, 1941 йилда республикамиз аҳолиси 6 миллион 800 мингдан зиёд кишини ташкил этарди. Уруш бошланиши билан қарийб 2 миллион юртдошимиз фронтга отланди. Ҳар бири том маънода қаҳрамон бўлган бу азиз инсонларнинг 500 мингдан зиёди шафқатсиз жангларда ҳалок бўлди.

200 мингдан зиёд аскар ва офицерларимиз жанговар ордено ва медаллар билан мукофотлангани ҳам аққол исботлайди”.

Ватанимиз мудофаачилари аждодларидан айнаи шу хислатларни — фидойилик, жасорат, маҳорат, узоқни кўра билиш каби муҳим фазилатларни ўзида жо қилган замонавий профессионал қўшин ўлароқ, давлатимиз боқийлиги ва халқимиз осийшталиги учун хизмат қилиб келаётгани барчамизда гурур уйғотади. Армиямизнинг бугунги куч-қудрати эришиш осон бўлгани йўқ. Мустақиллигини дастлабки йилларида ҳарбий қисмларнинг бинолари эски, қаровсиз бўлиб, таъминот ёмон аҳволда эди.

Бугун армиямиз ҳар жиҳатдан тўқис, аввалги даврлардан қолган салбий ҳолатлар бутунлай бартараф этилган. Илгари мард йигитларимиз, салоҳиятли ҳарбийларимиз камситилиб, замонавий билимларга яқин йўлатилмагани, кўпроқ қурилиш ва таъминот бўлинмаларига хизматга юборилган бўлса, бугун ҳавас қилса арзигulik шароитларда энг замонавий билимларни ўрганмоқда, ҳарбий хизмат эса йигитларимиз орасида гурур ишига айланган. Жамоатчилик кенгаши аъзоси сифатида ҳарбий қисмларга борганимизда шароитларга ва ҳарбий қўмондонларнинг нафақат бошлиқ, балки мураббий эканига ҳам шохид бўлганимизни айтиб ўтиш лозим.

Албатта, замонавий дунёда озод ва ҳур ҳаёт кечиримизнинг қафолати бўлмиш ҳарбийларимиз бугун ҳам ўз ватанини, халқининг миллий ва маънавий қадриятларини ҳимоя қилиш, муттасил ўзгараётган воқеликда террор хуружлари, уюшган халқаро жиноятчиликка қарши кураш каби жаб-ҳаларда ҳушёр туриб, юртимизнинг ҳаво, сув, қуруқлик чегараларини қўриқлашдай масъулиятли вазифаларини муттасил давом эттирмоқда. Ҳарбийларимизнинг эл хизматида доимо тайёр экани, ҳар турли хавф-хатарларни бартараф этишда баҳамжиҳат бўлиб ҳаракат қилиши “Армия ва халқ — бир тану бир жон” деган шиорда мужассам.

Шуни ишонч билан айтиш керакки, армиямизнинг турли технокен ва табиий офатларга тайёргарлик даражаси ҳам юқори. Бунга бир неча йил аввал Сардобада юз берган табиий офат оқибатларини бартараф этиш чоғида ҳарбийларимиз кўрсатган жасорат мисол бўла олади.

Минглаб йиллар мобайнида барчамизга ватан бўлиб келган шу баракали заминда мамлакат тараққиётига ва хавфсизлигига ҳисса қўшиб келаётган барча ҳарбийларимиз Ватан ҳимоячилари кун билан чин қалбдан табриқлаймиз ва ҳурматларимизни изҳор қиламиз.

— Бизда бу касбга меҳр туғилганимизданок пайдо бўлган, десам бўлади, — дейди табассум билан Рустамбек Шокиров. — Нега десангиз, дадам шу тизимда меҳнат қилиб келар экан, ҳар кун уни ҳарбий либосда кўриб, шу соҳага оид терминларни эшитиб катта бўлганмиз. Болалигимизда кўпинча дадам ишхонасида ўтказиладиган байрамларга етаклаб борарди. Шунда у ер-

даги самолёт ва вертолётларни кўриб, ҳайратланардик. Бундай катта техника осмонда қандай парвоз қилишига жуда қизиқардик. Дадамнинг шу вертолётларни самода бошқариб юришини тасаввур қилиб, ўзимизча гурурланардик. Уйга келгач, бу ҳақда саволларимиз жуда кўпайиб кетарди. Шундай бўлса-да, барчасига дадам эринмай жавоб берарди. Парвоз ҳақидаги ҳикояларини

Мунаввара УСМОНОВА,
шоира

Аслида, она юрт, халқ,
табиат — буларнинг
хаммаси муштақам
ришталар орқали
бир-бирига боғлиқ
тушунчалар. Ватан
аталмиш муқаддас
масканны жондан
севсанг-у, унинг гўзал
табиати, заҳматкаш
халқи, борингки, дашту
далаларини яхши
кўрмай бўладими!

яна анчагина мевали дарактлар ҳам бор экан. Икки акамини ёнига олиб, сув кўрмай тош қотган ерни юмшатиб, ниҳол қадабди. Шундан сўнг дадам доим ишга кетишда идишларни сувга тўлдириб олиб кетар, иши ҳар қанча тигиз бўлса ҳам ниҳолларга сув қуяр экан. Кўчатлар буй тортиб, сояси тушадиган бўлиб, илдизи ерга маҳкам ўрнашганига ишонч ҳосил қилгачинна: “Мана энди сизларни ёмғирга топширдим”, дея йўлини узган экан. Акам янги машина олганида, дадам менга: “Қизим, сизни бир жойга олиб бораман”, деди. Бирга йўлга тушдик. Узи эккан дарактларни кўрсатиб, “Яхшидан бог қолади. Ота-боболаримиз, “Қиёмат келаётганини билсанг ҳам қўлингда кўчат ушлаб турган бўлсанг, экиб кет”, деган. Мана бу дарактларнинг соясида ўтирган одамнинг ҳам, шохига кўйиб сайраб турган қушларнинг ҳам савоби бизга боради”, деди қувониб. Вақт ўтиб, осмонга буй чўзган улкан қайрағочлар соясида чой, айрон сотиб ўтирган болаларга қараб, “Отам эккан ниҳолларнинг мевасини болам еди” деган шерв дунёга келган. Отам бу бардошли дарактларни жазирамага ўзи учун эммаган эди. Яна ўзидек бир инсоннинг бошига ташвиш тушиб, шу ерда тўхтаса, соясидан бахраманд бўлиши учун эккан. Ҳа, биз шундай паллага кирган эдик. Халқимиз дарактларни бўрондан асрайдиган қалқон дейди. Ҳатто дарактни ўзига яқин олиб, дўстидек қадрлайди. Шу маънода, 2025 йил халқимизнинг йили бўлди. Зеро, бутун кечаги ташаббуслар янада кўтаринки руҳда давом этмоқда.

Эсимда, 2022 йилда Оила ва хотин-қизлар қўмитаси ташаббуси билан “Оналар боғи” ташкил қилина бошлаган эди. Юртимизнинг юзлаб гўшасида шу ном билан боғлар бунёд бўлди. Айни кунларда Тошкент вилоятининг Нурафшон шаҳрида барпо этилган шундай бог яна ҳам дилга яқин ном билан “Оила боғи” деб аталди. Қадамлаб келаётган умримиз йўлларидаги эсдан чиқмас воқеалар ҳам, кечамиз, ўтган кунимиз билан боғлиқ хотиралар ҳам айнан шу ҳақиқатни тасдиқлайди. Болалигимда маҳалладаги энг чиройли уй бизники деб ўйлардим. Эҳтимол, шундай бўлганди. Оддийгина яшаганимиз билан ҳовлимиз ичкарисида катта қайрағоч даракти гуркираб ўсиб турар, энам раҳматли улкан даракт соясидаги супада ўтириб тикиш-бичиш ишларини қиларди. Қўни-қўшни энам билан гурунглашишни яхши кўрарди. Энам ўз хаёли билан озгина андармон бўлиб қолса, улар дарров савол билан хаёл тўрини узар экан:

— Чевар хола, сиз бу қайрағочдан нима топгансиз? Ана, бошқа дарактлар ҳам қатор-қатор сулув қиздай соч ёзиб турибди-ку. Ё Тошпўлатбойдан қолган тиллаларни шу қайрағоч остига қўлганмисиз?

Энам бу ҳаил аралаш саволга жиддий жавоб қиларкан:

— Агар дарактларнинг миллати бўлса, қайрағоч ўзбек бўлади, билиб қўйинглар. Чунки унинг жони жуда қаттиқ. Бардошли. Салга қайишиб, майишиб кетмайди, унча-мунча довул қимирлата олмайди. Соясида ўтирсак, юрагимизнинг кўри ўтади, меҳримиздан бахра олсин деймиз-да...

Энам бу гапларни шунчаки айтмаган экан. Кейинчалик дадамнинг ҳаётида рўй берган бир воқеани эшитганимда бунга ўзим амин бўлганман.

Дадам раҳматли бир пайтлар Қирғизистоннинг Қизилқия шаҳрига юк машинаси билан қатнаб ишлаган экан. Бир куни машинаси бузилиб, йўлда тўхтаб қолибди. Ёзининг жазирамаси, қилт этган шабада йўқ. Биебонда кун бўйи улловини таъмирлаш билан овора бўлибди. Бир дақиқа салқинда нафас ростилаб, сал ўзига келай деса, даракт тугул, ердан бош кўтарган гиеҳ йўқмиш... Ният қилган бўлса керак, дадам кеч кўзда ўзи иссиқдан азобланган ҳудудга кўчат экибди. Улар орасида қайрағоч, чинор, қора тол,

кетди. Тезгина харидор чиққани қувонтириш ўрнига кўнглимизга ғашлик содди. Қалтис хато қилиб қўйган боладек бир-биримизнинг кўзимизга қарай олмасдик. Энди оғиз жуфтламоқчи эдим, мендан олдин турмуш ўртоғим сўз бошлаб қолди: “Айтишга осон экан-да. Биздан бошқасига сотманг эмши. Барибир пулини уйдалаб йиғолмайди, жамғармаси етмайди. Биз оламиз, деб катта гапиргани билан кимда ҳозир бунча нақд пул бўларди. Хафа бўлманг, сотилмайди”, деди. Яна бир оздан кейин кўнглига қарши бориб мулоҳаза юрита бошладим:

— Бўладиган ишнинг бўлгани яхши. Сотиладиган бўлган, сотилсин. Қанонгача эшик очиб ҳаридор пойлаб ўтирардик. Болалар у ёқда ёлғиз, бу ота ҳовлимиди, жоним бунча ачийди... Уйим ўрнига яна бир ватан тикла-

моқчи бўляпман-ку, нега ўйланаман? — деб ўзига таскин берарди.

Икки кун ўтмай уйнинг пулини йиғиб чиққан қўшнингизни қувонч ичига синамасди. Биз ҳам ўзимизни ҳурсанд кўрсатиб, “Туп қўйиб, палак ёшишсин”, деб дуо қилганимиз билан қўнглимиз йиғларди. Хаёлимда “Не-не заҳмат билан тиклаган эдик. Кам еб, эскисини эплаб кийиб топганимизни шу уйга сарф қилгандик. Нахотки, энди ўз уйимизга бегона бўлсак”, деб изтироб чекардим. Бир-икки гувоҳ билан қилгач ҳис қилдим. Кўнглим бериб розилик олган қўшнилари чикиб кетиши билан дадаси ҳовли томон юрди. Пахса деворни слайл бошладим...

— Бу деворда раҳматли дадамнинг панжаси изи қолган. Деворнинг чок тушган жойини текислайман деб дадам қора терга тушиб кетганди. Мана ўша жой, мана, мана дадамнинг панжаси изи... Деворни суваб, оқлаб қўйиш қийин эмас, ўзимнинг қўлимдан келадиган иш, шу ерни кўрсам, дадамни кўргандек бўламан деб атайлаб ўз ҳолича қолдирган эдим. Энди уйининг эгаси бошқа. Хоҳлаган қўйга солади. Дадам панжа урган девор унга табаррук бўлармиди? Бегоналар буни билармиди? Нега индамадингиз? Нега бу кўз очиб кўрган уйимиз, бу фарзандларимиз тугилган тупроқ, эмаклаган, югурган ҳовли, сотманг, дадаси, кўчада қолганимиз йўқ-ку, деб дод солмадингиз? Нега қайтармадингиз? Дадам экиб берган анжир энди ҳосилга кирган эди.

Анорнинг мевасини қаранг. Сиз анорни яхши кўрганингиз учун атайлаб Қувадан кўчат олиб келиб кўқартиргандим. Узумлар... болаларим ейди деб Олтиариқдан ҳусайни узуми олиб келиб эккандим. Энди кимлар ейди буни?!

Йиғидан қизарган кўзимни ишқаб, тандир бошига бордим. Тандир четида турган енгчани олиб, авайлаб силадим. Онам янги уйга кўчиб келганимизда супрадан тортиб, нон ёпадиган рапидогача олиб келганди. Ўша тобда (аёлман-да) тандирга олов ёқиб, нон ёпгим келарди. Болаларимнинг овози қўлоғимга эшитилгандек бўлди. Ҳар доим нон ёпсам, тандир “жағи”га қулчлараб ёпиб берадим. Косага сув қўйиб қутиб ўтирган болалар иссиқ нонни сувга ботириб яйраб ерди.

— Йўқ, бу пулдан, бу уйдан ҳам баҳоси қимматроқ лафз деган тушунча бор. Ўзимиз чорлаб, ўзимиз мактаб айтган нарҳимизга уй сотдик, яна ўзимиз сўзимиздан қайтиб обрўимизни тўқамизми? Туринг, кўз ёшингизни артинг. Бу уйнинг тиккаланишида кеча-кундуз елкадош бўлиб тер тўккан укаларимни, сингилларимни қақирамиз. Дастурхон ёзиб, сўнгги марта шу жаннатдек ҳовлимизда ўтирамиз. Қузда келиб, узум, анор анжирлардан қаламча қилиб, ота ҳовлимизга экиб қўяман. Тошкентдан ҳовли оламиз, насиб этса. Ўғил уйлаб, қизларни ўқитиб, елкамиздаги бурчлардан қутулиб олсак, яна бог қиламиз. Шу уйдагидек узум, олма, дадамдан мерос бўлган анжирлар ўша ерда ҳам ўсаверадилар. Биздан бу маҳаллага доғ эмас, бог қоляпти. Ҳали-ку, боғимиз насиб қилгани ёш оила экан, дарактларимиз меваларини қушлар еса ҳам бизга савоби тегади. Отангизнинг қизи бўлинг, — деди қатъият билан.

Марҳаматга борсак, атайлаб ўша кўча бўйлаб ўтамиз. Дарвозадан ичкарига кира олмасак ҳам таниш, қадрдон ҳовлига бир назар ташлаш кўнглимизни тўлдиради.

Орзуимиздаги кунларга етдик, шукр. Боғимизда гуркираб ўсиб турган дарактлар орасида биз учун ҳаммасидан қадрлиси — Назирхон дадам эккан анжир даракти ниҳоли. Ота ҳовлимизда қандай мевали даракт бўлса, ҳаммаси бизнинг боғимизда ҳам бўй чўзиб турибди. Бу йил тўкс мевага кирди. Ҳа, айтганча, “отбағир” узумнинг ҳосили бу йил ўтган йилгидан ҳам мўл...

Ватан ичиде ватан яратмоқ ҳам бахт экан, азизлар. Умид билан бог яратсанг-у, мевасини кимлардир еса, у ҳам савоб. Бу галги боғимиз бошқачароқ. Хоразмдан гужум, Олтиариқдан “келиббармоқ” узуми, Қўшработдан қишмиш, Паркентдан олма, Қувадан анор, Зоминдан анжир, борингки, Хитойдан нок даракти келтириб эккандик. Садарайхон бўйи дилингизни яшатиб юборади. Ҳаёт давом этяпти.

Ҳаёт йўлини мени бир шаҳардан иккинчисига, бир уйдан бошқасига, бир касбдан иккинчисига йўллаган. Такдир раҳбар, иқтисодчи, муаллима, журналист каби турли мақом бериб келяпти. Аммо ўзимга суяю, ўзимга азиз бир мақомдан сира узоқлаштирмайди ва бундан беҳад севиnamан. Бу менинг тирик табиятга ошиқлигим. Дарактлар, гулларга меҳрим.

Тошкент давлат аграр университети ҳузуридаги академик лицейда “маънавиятчи” бўлиб ишлаган пайтларимда лицей ҳовлисига уч юз туп аттигул эктирганман. Ҳар қаторига бир гуруҳ рақамини тахтачага ёзиб, қатор бошқаси қоктирганман. Аввалига талаба ва ўқитувчиларни базўр қақириб бу ишга тортидим. Кейин бир гуруҳнинг гул қатори бошқалариникидан чиройли бўлганини кўриб, ўзлариде иштиёқ пайдо бўлди. Бўш фурсат топилса, гулзорга югурадиган бўлишди. Сал қатқалоқ пайдо бўлса, гуллар атрофини юмшатар, ўзлари малҳамини бериб, сўғорарди. Юзга яқин арча кўчати ҳам эдик. Ўқувчиларимиз яна шу тартибда ишлади. Бир дон арга қуримади. Бир туп гул шикастланмади. Эгаси борининг ҳаёти бор дегани бу. Тўққиз йил шу таълим даргоҳида ишладим. Ижодим

тўхтаб қолаётгани учун қаламга яқинроқ соҳада ишлагим келди. Кетдим. Қадрдон даргоҳдаги ҳамкасблар, айниқса, ўқувчиларим... Хайрлашув ониде кўнглим ҳарчанд бузилса-да, болалар олдиде ўзимни тутдим. Улар наздида ҳаётнинг ҳар қандай синовига туриб берадиган раҳбар, муаллима бўлиб қолгим келди. Аммо лицейдан шахдам одимлаб чиқар эканман, битта арча даракти қўйлагимнинг баридан “ушлади”. Энгашиб ажратишга қанча уринсам ҳам уйдалай олмайман. Ана ўшанда ўзимни туттолмай йиғлаб юбордим. Ҳамкасбларим “Бекор бизни ташлаб кетяписиз. Ҳатто дарактлар ҳам сизни қўйиб юборгиси келмаяпти”, деган. Ўша ҳамкасбларимдан бири халқимиз “Ўзбек Мичурина” дея эъозлаган Ризамат отанинг фарзанди Муҳаммадраҳим Мусамуҳаммедов бор сўхбаотида бундай деган эди:

— Дадам раҳматли Ўзбекистоннинг ҳар гўшасида бог яратди. Боғи кўқаргунча ўша манзилларда йиллаб яшарди. Кўчатлари бош кўтариб мевага кирса, кейин парваршишни сохиборқ шоғирларига ишониб топширарди. Бир куни воҳа томонга узум кўчати эмокчи бўлиб борди. Эрта баҳор, мен ҳам отам ёнида эдим. Капа тикиб тирикчилик қилардик. Қишлоқ ақли ош-овқатимиздан хабар олиб турарди. Тунда бир одам уч-тўрт туп узум кўчатини олиб кетаётганини кўриб қолдим. Мизғиб ётган отамни уйғотиб, илдизи ерга қўмилган кўчатларни ўғри олиб кетаётганини айтдим. Шунда отам “Майли, овозиңни чиқарма, болам, олсин. Ўзим атай кўпроқ олиб келганман. Боғда пишган узумни ўғирлагандан кўчатини ўғирлаб, уйда етиштирса яхши бўлади, қани ҳамма шундай қилса”, деганди.

Кўчат экиш мавсумида боғлам-боғлам ниҳол кўтариб кетаётган катта-кичик элдошларимизга кўзим тушса, сохиборқ отанинг шу сўзларини эслаيمان. Ҳа, яхшиларнинг сўзи ҳам, амали ҳам йиллар билан кетиб қолмас экан. Қай бир шаклда яшайвераркан. Борган жойини обод қилиш, яшаган манзилларини табиат фуқаролари — даракт-гул-ғиёҳлар билан гўзаллаштириш бизга улуг аждодларимиздан қолган маънавий мерос.

Мирзо Бобур Ҳиндистонда, бегона шаронг, бошқа иқлимда ўнлаб бог барпо этган. Бобурий сулола давомчилари ҳам Кашир, Лаҳор, Деҳли, Агра қирлариде қўйлаб боғлар яратгани ҳақида маълумотлар бор.

Бобур ҳазратлари 1508 йилда валхад фарзанди туғилиши муносабати билан Одинапур шаҳрида “Боғи вафо” боғини бунёд этишга фармон берган. Бу боғдаги кўчатлар атайлаб минглаб қақирим олисдан, шохнинг она юртидан келтирилган. Машваратларни, зиёфат ва кенгашларни шу боғда ўтказаркан. Ҳазрат Бобур бог унга она юртини эслапти туришини таъкидлар экан. Кейинчалик Кобулда ҳам “Чорбоғи Қандаҳор”, “Боғи чорбоғ” каби хуштабиат, хушхушо боғлар бунёд этган. Буларнинг ҳар бири фақат тарих эмас, меҳнат, машаққат. Шу меҳнат, машаққатга инсон саломатлигини яхшилаш учун, манзилларини чирой ва гўзаллик билан тўлдириш учун дош берган улуг боболаримиз.

Маълумотларга кўра, Ҳиндистон ҳамда Покистонда ханузгача Самарқанд номи билан машҳур бўлган узум навлари бор экан. Замон қанча эврилмасин, миллат қониде, ҳужайраларида унинг ўзигагина аён, ўзигагина тушунарли, қадрли фазилатлар яшаб қоларкан. Демак, бизнинг яна кўчат экиш, бог кўқартириш, юртимизни яшил дунёлар, тоза ҳаволар билан яна ҳам кўркамлаштириш ҳаракатини аслида миллатимизга азал тақдирда сифат қилиб ато этилган экан.

Президентиимизнинг “Боғлиқ макон” умуммиллий лойиҳаси билан боғлиқ максадлари бизни аслимизга қайтариш, ўзлгимизни уйғотиш учун навбатдаги адолатли, жасоратли ҳаракат, десак муволаба бўлмайди. Бу максад йўлда қалб, меҳр ва юрак билан, хотираларимизга, аждодларимизга садоқат ила жипслайсак, ҳақнинг ҳам, халқнинг ҳам розилигига яқин борамиз деб ўйлайман.

“Янги Ўзбекистон” ва “Правда Востока” газеталари тахририяти” ДМ

МУАССИС:
Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси

Бош муҳаррир:
Салим ДОНИЁРОВ

Тахририятга келган қўлғемалар тақриз қилинмайди ва муаллифга қайтарибмайди.
Газетанинг етказиб берилиш учун обунани расмийлаштирган ташкилот жавобгар.
Газета тахририят компьютер марказида саҳифаланди.
Газетанинг полиграфик жиҳатдан сифатли чоп этилишига “Koloqrak” МЧЖ масъул.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 13 январда 1047-рақам билан рўйхатга олинган.

Нашр индекси — 236. Буюртма — 80.
38993 нусхада босилди.
Ҳажми — 3 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А2.
Баҳоси келишилган нарҳда.

“Koloqrak” МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Босмаҳона манлиси: Ўзбекистон, 100060.
Тошкент, Янги шаҳар кўчаси, 1-А уй.
Босмаҳона телефони: (71) 129-29-29

Навбатчи муҳаррир: Рисолат Мадиева
Мусахҳис: Маллоҳат Мингбоева
Дизайнер: Зафар Рўзиев

Манзилимиз:
100060, Тошкент шаҳри,
Шаҳрисабз кўчаси, 85-уй

ЎЗА якуни — 21:10 Топирилди — 00:25